



Louis Zweers, ***De gecensureerde oorlog. Militairen versus media in Nederlands-Indië 1945-1949*** (Dissertatie Erasmus Universiteit 2013; Zutphen: Walburg Pers, 2013, 400 pp., ISBN 978 90 5730 939 7).

De dekolonisatie van Nederlands-Indië en haar nasleep vormt, bijna zeventig jaar na dato, een thema dat op veel belangstelling mag rekenen vanuit zowel de academie als de samenleving. In eerdere perioden stonden onder meer de Indische pensioenen, schadevergoeding voor geïnterneerden en de repatriëring en opvang in Nederland van honderdduizenden inwoners van de kolonie centraal. De laatste jaren staat de dekoloniatieoorlog zelf weer in de belangstelling. De gebeurtenissen in Rawagedeh en op Zuid-Celebes gaven nabestaanden reden tot het aanspannen van rechtszaken tegen de Nederlandse staat. Daarnaast dook er in de voorbije jaren een aantal maal beeldmateriaal op waaruit zonneklaar blijkt dat militairen van het Koninkrijk der Nederlanden het soms niet zo nauw namen met het humanitair oorlogsrecht, wat de vraag oproep of we wel kunnen spreken van excessen. Waren dergelijke schendingen niet aan de orde van de dag? De directeuren van drie gerenommeerde instituten deden in 2012 een oproep aan de regering opdracht te geven tot een diepgravend onderzoek naar de dekoloniatieoorlog. De regering wees dat verzoek van de hand met het argument dat Indonesië daar niets voor zou voelen.

De studie waarop Louis Zweers, die eerder onder meer met NIOD-onderzoekers René Kok en Erik Somers het fotoboek *Koloniale Oorlog 1945-1949* uitgaf, in november 2013 promoveerde aan de EUR laat zien dat er nog een reden kan zijn waarom de regering er niet aan wil. Zweers analyseert in zijn proefschrift het civiele en militaire voorlichtingsbeleid ten aanzien van de twee grootschalige militaire acties in 1947 en 1948/1949 en de guerrillaoorlog van 1949. Hij concludeert dat de toenmalige civiele en militaire Nederlands(-Indisch)e autoriteiten hun uiterste best deden om de inzet van zo'n honderdveertigduizend dienstplichtigen van de Koninklijke Landmacht en veertigduizend KNIL-militairen nationaal en internationaal te presenteren als onderdeel van een wederopbouwmissie. De inzet was dan ook niet gericht tegen de bevolking van Indonesië, maar tegen Soekarno, de *Republik Indonesia*, ongeregelde bendes, terroristen en communisten.

Voorlichtingsorganen van het gouvernement en van de krijgsmacht streefden naar een zo groot mogelijke greep op de berichtgeving, en spiegelde de bevolking in Nederland voor dat de inzet in de archipel alom toegejuicht werd. Daarbij maakten ze gebruik van *embedded* journalisten, georkestreerde rondreizen en indien nodig censuur en intimidatie. Wat er werkelijk aan de hand was, en dat Nederland zich voor een onmogelijke opgave geplaatst had, werd het thuisfront onthouden. Zelfs kranten die zich tegen de oorlog keerden, waren voor hun beeldmateriaal en informatie grotendeels afhankelijk van de voorlichtingsdiensten. Zweers illustreert zijn verhaal met tal van voorbeelden. Daarbij vergelijkt hij overgebleven fotomateriaal met wat er bekend is omtrent bepaalde gevechten of gebeurtenissen.

Het boek is gebaseerd op archiefonderzoek en op analyse van beeldmateriaal dat de auteur voor een aanzienlijk deel zelf heeft achterhaald en geïdentificeerd. Ook maakt Zweers gebruik van interviews die hij de afgelopen decennia heeft gehouden met betrokken journalisten en voorlichters, en van secundaire literatuur. Dat levert een soms ontluisterend beeld op van de wijze waarop de beeldvorming in Nederland en daarbuiten gemanipuleerd werd. De conclusie dat de Nederlandse bevolking ‘niet goed’ geïnformeerd werd en dat er sprake was van ‘een weinig transparante informatievoorziening en ongenueanceerde beeldvorming over de strijd in Nederlands-Indië’ overtuigt dan ook zonder meer.

De conclusie mag overtuigen, de vorm waarin Zweers zijn bevindingen presenteert, laat te wensen over. Hij is een meester in de *petite histoire* – de vele biografische schetsen van de journalisten wier werk hij bespreekt. Aangrijpend is het relaas van de ramp met de *Franeker* in juli 1949. Een groep Amerikaanse journalisten die was ingehuurd om het Amerikaanse publiek te winnen voor het Nederlandse standpunt, kwam om toen hun vliegtuig nabij de luchthaven van Bombay in slecht weer tegen een heuveltop vloog. Deze episode is echter de enige die het betoog niet breekt. Zweers springt in de rest van het boek van het voorlichtingsbeleid naar afzonderlijke – overigens doorgaans fraaie en goed gekozen – foto's en van daar naar de gebeurtenissen waarvan deze een weerslag zijn en dan weer naar de journalisten die erover schreven. Het staat allemaal dwars door elkaar. Het is daardoor niet altijd duidelijk waar zijn focus ligt: wil hij de biografie van de journalisten in een groter kader plaatsen? Wil hij duidelijk maken dat ze weet hadden van oorlogsmisdrijven? Wil hij de mechanismen blootleggen achter de berichtgeving in Nederland over de dekolonisatieoorlog? Of wil hij het verloop van de dekolonisatieoorlog vertellen? Het is van allemaal een beetje. Dat had ook wel gekund in één studie, maar deze structuur voldoet niet. De opmaak die de redacteuren bij de Walburg Pers hebben gekozen, biedt de lezer daarbij ook geen houvast: onderdelen die inhoudelijk bij elkaar horen, zoals de biografieën van journalisten, worden door tussenkopjes van elkaar gescheiden. Die kopjes zijn in dezelfde puntgrootte als die van de paragrafen die op het grotere plaatje betrekkingen hebben. Daarnaast is de tekst niet uitgevuld en zijn lange citaten niet als apart tekstblok gezet. Ook zijn de alinea's soms wel erg kort.

Ik mis ook een steviger aangezette inkadering. Waarom werd controle op de pers zo belangrijk geacht? Leerden de Nederlanders van Duitse, Japanse of geallieerde voorbeelden? In dat verband had ook een uitweiding over de band tussen krijgsmacht en samenleving niet misstaan. Een aanzienlijk deel van de militairen stelde immers het linkse volksdeel en zijn pers verantwoordelijk voor de nederlagen van 1940 en 1942. Wat is er dan logischer dan te proberen de berichtgeving over de verrichtingen van de krijgsmacht zo te sturen, dat ze bijdroeg aan het vergroten van draagvlak voor defensie-inspanningen en -uitgaven? De focus ligt ook sterk op de Indische kant van het verhaal, zodat spanningen met de collega-voorlichters in Den Haag of de rol van de Nederlandse regering niet naar voren komen.

Daar staat dan weer tegenover dat Zweers ook een aantal pagina's wijdt aan de Indonesische media in de oorlog. Die smaken naar meer. Wel dringt zich de vraag op of een foto van Soekarno met honderden juichende Indonesiërs de stemming onder de bevolking van de archipel beter weergeeft dan foto's van Nederlandse makelij. Het zal, door het ontbreken van (toegang tot) bronnen lastig zijn dit op dezelfde manier in kaart te brengen als Zweers dat doet voor foto's van Nederlandse zijde.

Al met al is *De gecensureerde oorlog* een informatief boek over een belangwekkend onderwerp, dat duidelijk maakt hoezeer de berichtgeving over de oorlog aan banden werd gelegd. Hoewel Zweers het zelf niet zo stelt, denk ik dat dit mede verklaart waarom de dekolonisatieoorlog nog steeds een open zenuw is. Er bestond immers een enorm verschil tussen de realiteit op de grond en de indruk die de bevolking en de dienstplichtigen die naar Indonesië werden gestuurd, uit de voorlichting hadden gekregen. Het is goed dat de controle op de berichtgeving over de dekolonisatieoorlog nu in kaart is gebracht. De complexe relatie tussen journalistiek en krijgsmacht is een ondergeschoven kindje, en niet alleen voor wat betreft de dekolonisatieoorlog. De fraaie biografische schetsen ten spijt, is *De gecensureerde oorlog* vanwege de gesignaleerde tekortkomingen in de structuur echter niet het definitieve boek over dit onderwerp.

Floribert Baudet, Nederlandse Defensieacademie